

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dilek YARALI*

Özet

Bu araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelemesidir. Bu amaçla 2014-2015 eğitim-öğretim güz yarıyılında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe, Sosyal Bilgiler, Eğitim Bilimleri (PDR) ve Sınıf Öğretmenliği programlarında öğrenim gören 209 öğretmen adayına araştırmacı tarafından geliştirilen “özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeği” uygulanmıştır. Özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeğinin yapılan geçerlilik çalışmaları sonucunda, ölçeğin 3 faktörde toplam 15 maddeden oluştuğu, faktör yük değerlerinin .549 ile .779 arasında değiştiği, toplam varyansın ise %52.971’ini açıkladığı belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğin bütünü için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .823 olarak belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda; öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları üzerinde cinsiyetin sadece bir boyutunda önemli bir farklılaşma olduğu diğer değişkenlerde ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Özel Eğitim Dersi, Öğretmen Adayı, Tutum.*

EXAMINING PROSPECTIVE TEACHERS’ ATTITUDES TOWARDS SPECIAL EDUCATION LESSON IN TERMS OF SOME VARIABLES

Abstract

The main purpose of this research is to investigate the prospective teachers’ attitudes towards Special Education lesson in terms of some variables. For this purpose the “Attitudes Scale Towards Special Education Lesson” developed by researcher was administered on 209 prospective teachers who Turkish, Social Studies, Classroom teaching and education science (PDR) programs at Kafkas University Faculty of Education during the fall semester of 2014-2015 academic year. As a result of made validity study of attitudes scale toward special education lesson, consisted of 15 items in the three factors of scale, factor load values that varied between .549 to .779, it was determined that the 52 971% of the total variance explained. Also cronbach's alpha internal consistency coefficient for the whole scale was determined as .823. Result of findings obtained from the research, on attitudes towards special education lesson of prospective teachers while only in one dimension of scale of gender that they studying was an important difference on attitudes, other variables wasn't not have any significant difference as statistics.

Key Words: *Special Education Lesson, Prospective Teachers, Attitude.*

1. GİRİŞ

Toplumda yaşayan bireylerin gerek bedensel özellikleri gerekse öğrenme yetenekleri ve hızları açısından aralarında birtakım farklılıklar görülmesi kaçınılmazdır (Ataman, 2013). Toplumdaki bazı bireyler ya bedensel özellikleri ya da öğrenme yetenekleri ve hızları açısından normal eğitim sürecinden kısmen ya

da tamamen faydalanamazlar. Bu bireylerin normal eğitim sürecinden faydalanamamasının sebebi, bu bireylerin sahip olduğu gelişim geriliği/eksikliği ya da normal bireylerden ileri olma durumlarından kaynaklanmaktadır. Normal eğitim sürecinden faydalanamayan ya da kısmen faydalanan bireyler için günümüzde; özel gereksinimli bireyler, özel eğitim gerektiren çocuklar, öğrenme farklılığı olan çocuklar gibi

*Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, KARS
e-posta:dsyarali44@gmail.com

birçok farklı tanım kullanılmaktadır (Baykoç Dönmez, 2010). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006)'da özel gereksinimli bireyler için özel eğitime ihtiyacı olan birey terimi kullanılmakta ve “çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi” şeklinde tanımlanmaktadır. Yine aynı yönetmelikte Özel Eğitim ise “Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimi” şeklinde tanımlanmaktadır.

Tutum kavramının birden fazla tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlar, tutum kavramına farklı açılardan bakarak tutumun farklı yönlerini vurgulamaktadır. Bunlardan bazıları; “*Tutumun çağrıştırdıkları ve ilişkili olduğu değişkenler göz önünde bulundurulduğunda tutumun kapsamının insana dair her şey olduğunu söylemek yerinde olacaktır*” (Ardıç, 2012: 5). İnceoğlu (2010: 13) göre; “*bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivation) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir*” şeklinde tanımlanmaktadır. Thurstone (1931) tutumu “*psikolojik bir objeye yönelen olumlu veya olumsuz bir yoğunluk sıralaması ve derecelemesidir*” (Akt. Tavşancıl, 2014: 65) şeklinde yaparken; Allport (1935)'a göre tutum, “*yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün obje ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumudur*” şeklinde yapmaktadır (Akt. Tavşancıl, 2014: 65). Özyürek (2013: 11)'de “*Kişiyeye, olaya, olguya ya da nesneye yönelik kişilerin tutumları bilinirse, o kişiye, olaya, olguya ya da nesneye yönelik kişilerin ilerideki davranışları kısmen kestirilebilir*” derken, Demirhan ve Altay (2001: 10)'de “*Tutum, en olumludan en olumsuzu kadar çeşitli derecelerde olabilir. Olumsuz tutumlar; nesne ya da fikir konusunda olumsuz inanca sahip olma, onu reddetme veya sevmeme, ona karşı hareketlerde bulunma demektir. Olumlu*

inanca sahip olma, onu benimseme ve sevme ise olumlu tutum göstergesidir” demektedir.

Kağıtçıbaşı (2005)'e göre “*Tutum doğrudan ölçülmez, ancak dolaylı olarak davranış yoluyla ölçülebilir. Tutum ölçülmesinde genellikle kullanılan davranış ise, sorulara cevap verme ya da fikir belirtme şeklindeki sözel davranışlardır*” (Akt. Güllü ve Güçlü, 2009: 141).

Tutum ölçmede genellikle ölçekler tercih edilmektedir. Bunların başlıcaları; “*Bogardus'un Toplumsal Uzaklık Ölçeği, Thurstone Ölçeği, Likert tipi tutum Ölçeği, Guttman ölçekleri (Birikimli-Yığılımlı Ölçekleme Tekniği) ve Osgood Duygusal Anlam Ölçeği*”dir (Tavşancıl, 2014: 106-173). “*Bu ölçekler içerisinde en kullanışlı likert tarafından geliştirilmiş olan ve kendi adıyla anılan ölçektir*” (Çetin, 2006: 31). Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen 5'li likert tipi tutum ölçeği kullanılarak veri toplanılmıştır.

Her konu gibi özel eğitim dersine yönelik olarak da öğretmen adaylarının olumlu veya olumsuz tutumlara sahip olması kaçınılmazdır. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine ilişkin tutumlarının olumlu olması hem ilgili dersin verimli olarak işlenmesini hem de öğretmen olduklarında sınıflarındaki özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler ile ilgili sorunlara çözüm üretmeleri konusunda da yararlı olabilir. Ancak öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik olumsuz tutumlara sahip olmaları özel eğitim dersinin verimli işlenmesini engelleyebilir. Bunun yanında özel eğitim dersinin sağlıklı alınmaması öğretmenlerin sınıflarında bulunan özel gereksinimli bireylere yönelik eksik bilgilere sahip olmasını ve aynı zamanda bu bireylere yönelik olumlu tutumlara sahip olmasına mani olabilir. Bu bağlamda “*bir eğitim türü olan bütünleştirme veya kaynaştırmanın başarısı için sınıf öğretmenleri gibi diğer öğretmenlerin de tutumlarının olumlu yönde gelişebilmesi, özel eğitim dersi almaları ve o yıllardan başlayarak üniversite eğitimleri süresince hazırlanmaları önemlidir*” (Sarı ve Bozgeyikli, 2003: 187). Dolapci (2013: 18)'e göre “*Eğitim Fakültelerinin 'özel eğitim' bölümleri dışındaki bölümlerde okuyan öğretmen adaylarının da hem konu (özel gereksinimli bireyler) hakkında bilgi edinebilecekleri, hem*

de farkındalık kazanarak olumlu tutumlar kazanabilecekleri en önemli yerlerden biri de lisans eğitimi aldıkları fakültelerdir.” Bunların yanında Melekoğlu (2013) yaptığı çalışmada ise öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu hem özel eğitim dersinden memnun olduklarını ve dersin içeriğinin kendileri için ilgi çekici olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim “*Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumlarında önemlidir*” (Avramidis, Bayliss ve Burden, 2000:280). Aynı zamanda “öğretmenler eğitim sürecinde bilgi ve destek ihtiyacının nispeten daha yüksek ihtiyaçlar olduğundan bahsetmektedir” (Rodriquez, Saldana ve Moreno, 2012:1).

Sınıflarında özel gereksinimli öğrencilere sahip öğretmenlerin, ilk olarak bunları diğer öğrencilerden ayırt etmeleri ve özel gereksinimli öğrencilere ihtiyaçları olan eğitimi verebilmeleri için hem özel eğitim hem de özel gereksinimli bireyler konusunda öncelikle bilgi sahibi olmaları gerekir. Bunun yanında öğretmenlerin hem özel eğitim hem de özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlara sahip olması da önemlidir. Bu açıdan ilgili literatür taraması yapıldığında kaynaştırma/kaynaştırma eğitimi ve özel gereksinimli bireyler/engelliler ile ilgili birçok çalışmaya rastlanılmıştır (Avramidis, Bayliss ve Burden, 2000; Babaoğlu ve Yılmaz, 2010; Batu, 1998; Batu, Kırcaali-İftar, Uzuner, 2004; Bek, Gülveren ve Başer, 2009; Casarez, Stevens, Oginga Siwatu ve Cain, 2013; Çolak ve Çetin, 2014; Dalğar, 2011; Daşbaşı, Kesen ve Eryılmaz, 2013; Dien Westervelt ve Turnbull, 2015; Diken ve Sucuoğlu, 1999; Dolapci, 2013; Fırat, 2014; Gökdere, 2012; Gözün ve Yıkılmış, 2004; Güler yüz, 2014; Gürsel, 2006; Güven ve Çevik, 2011; Kayhan, Şengün ve Pişkav Akmeşe, 2012; Konza, 2008; Kuzu, 2011; Melekoğlu, 2013; Metin, Güleç ve Şahin, 2009; Orel, Töret ve Zerey, 2004; Özdemir, 2010; Öztürk, Ballıoğlu ve Şen, 2014; Sazak-Pınar ve Güner-Yıldız, 2013; Şahbaz ve Kalay, 2010; Şahin ve Güldenoğlu, 2013; Temel, 2000; Türkoğlu, 2007; Ünal, 2010; Yıldırım Sarı, Bektaş ve Altıparmak, 2010; Yuker, Block ve Younng, 1970 vb). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından yaptırılan “Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor” araştırması da bulunmaktadır. Ancak özel eğitim ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (İzci, 2005; Sarı ve Bozgeyikli,

2003 vb). Bu çalışmada ise öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları araştırılmıştır.

Yükseköğretim kurumunun eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programlarına bakıldığında özel eğitim dersinin içeriğinin “*Özel eğitimin tanımı, özel eğitimle ilgili temel ilkeler, engelliliği oluşturan nedenler, erken tanı ve tedavinin önemi, engele bakışla ilgili tarihsel yaklaşım*” gibi özel eğitimle ilgili genel bilgiler bulunmaktadır. Bunların yanında “*zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, bedensel engelli, dil ve iletişim bozukluğu olan, süregelen hastalığı olan, özel öğrenme güçlüğü gösteren, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, otistik ve üstün yetenekli çocukların özellikleri ve eğitimleri*” gibi özel gereksinimli birey türleri ve eğitimleri”nden bahsedilmektedir. Ayrıca “*farklı gelişen çocukların oyun yoluyla eğitimi, özel eğitime muhtaç çocukların ailelerinde gözlenen tepkiler, ülkemizde özel eğitimin durumu, bu amaçla kurulmuş kurum ve kuruluşlar*” konularında da öğretmen adaylarının hem özel eğitim hem de özel gereksinimli bireyler hakkında bilgi sahibi olmaları sağlayacak bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir (YÖK, 2006).

“*Bilişsel alanın bilgi basamağında sayılabilecek bazı öğeler olmadan, duyuşsal alandaki özellikler gerçekleşmeyebilir; çünkü bilmediğimiz bir nesneye, olguya karşı herhangi bir sevgi, nefret, korku vb. gibi duyuşsal bir tepki gösteremeyiz. Göstersek bile bu tepkiler süreklilik kazanmayabilir. Bir anlık bir ilgi, tutum, değer vb. bu basamakta söz konusu değildir*” (Sönmez, 2014: 43). Bu bağlamda öğretmen adaylarının özel eğitim ve özel gereksinimli bireyler ile ilgili bir takım bilgilere sahip olmalarının, aynı zamanda öğretmen adaylarının iki konuya yönelik tutumlarını da olumlu yönde etkileyeceğini düşünmek yanlış olmaz. Bu nedenle öğretmen adaylarının hem özel eğitim hem de özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmesi, sınıflarında yer alan özel gereksinimli çocukları tanımaları ve bu doğrultuda onların eğitim ihtiyaçlarına en azından asgari düzeyde karşılayabilmesi için üniversitelerde lisans düzeyinde verilen özel eğitim dersini verimli bir şekilde almaları önemlidir. Bugün hemen hemen bütün sınıflarda özel gereksinimli bireyler yer almaktadır. Bu nedenle öğretmen adaylarının özel eğitim

konusunda bilgi sahibi olmaları hem sınıflarında hem de etrafındaki özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde faydalı olabilir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları konu edilmiştir. Alana ilişkin yapılan literatür taramasında, özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmalara (İzci, 2005; Sarı ve Bozgeyikli, 2003 vb) sınırlı sayıda rastlanılması bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarını ve bu tutumlarını cinsiyet, yaş, bölüm, yakın çevresinde özel gereksinimli birey olup olmama durumu ve yakın çevresindeki özel gereksinimli birey türleri açısından incelemektir.

1.2. Araştırmanın Problemi

Öğretmen adaylarının “Özel Eğitim Dersine” yönelik tutumları ne düzeydedir?

Yukarıda sorulan araştırma problemine bağlı olarak cevabı aranan alt problemler de aşağıda ifade edilmiştir:

1. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları ne düzeydedir?
2. Öğretmen Adaylarının, “Özel Eğitim Dersine” yönelik tutumları;
 - a) Cinsiyet,
 - b) Yaş,
 - c) Bölüm,
 - d) Yakın çevresinde özel gereksinimli birey olup olmama durumu,
 - e) Yakın çevresinde özel gereksinimli birey türlerine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin işlenmesi ve çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel tekniklere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma desenlerinin kullanıldığı araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutum düzeylerini belirlemektir. Bu amaçla araştırmada betimsel tarama modeli (survey) kullanılmıştır. Tarama araştırmasını Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2008: 15)'de “bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalar” şeklinde tanımlarken; (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2008: 177) “bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre görece daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalar” şeklinde tanımlamaktadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan ve özel eğitim dersini almış olan öğretmen adayları oluşturmuştur. Çalışma grubu oluşturulurken öğretmen adayları araştırmanın amacı konusunda bilgilendirilmiştir. Ayrıca çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarının araştırmaya gönüllü katılımları gerektiği belirtilmiştir. Eksik ya da hatalı ölçek formları elendikten sonra toplam 209 öğretmen adayına ait ölçek araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının dağılımı Tablo 1’de ve çalışma grubundaki öğretmen adaylarına ait demografik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1.Çalışma grubunda yer alan öğretmen adaylarına ilişkin betimsel bilgiler

Bölümler	Bayan		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Sınıf Öğretmenliği	43	53.75	37	46.25	80	38.28
Türkçe Öğretmenliği	16	55.17	13	44.83	29	13.88
Eğitim Bilimleri (PDR)	22	48.89	23	51.11	45	21.53
Sosyal bilgiler öğretmenliği	26	47.27	29	52.73	55	26.32
TOPLAM	107	51.20	102	48.80	209	100

Tablo 1 incelendiğinde çalışma grubunda; Sınıf Öğretmenliği (N=80), Sosyal Bilgiler (N=55), Eğitim Bilimleri (PDR) (N= 45) ve

Türkçe Öğretmenliği (N=29) öğretmen adayı olup, çalışma toplam 209 öğretmen adayı ile yürütülmüştür.

Tablo 2. Çalışma grubundaki öğretmen adaylarına ait demografik bilgiler

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kız	107	51.20
	Erkek	102	48.80
	Toplam	209	100
Yaş	18-20	24	11.48
	21-23	148	70.81
	24-26	33	15.79
	27 ve üstü	4	1.91
	Toplam	209	100
Yakın çevresinde özel gereksinimli birey olup olmama durumu	Evet	107	51.20
	Hayır	102	48.80
	Toplam	209	100
Yakın çevresinde olan özel gereksinimli birey türleri	Özel Gereksinimli Birey Yok	100	47.86
	Zihinsel Engelli	33	15.79
	Görme Engelli	8	3.83
	İşitme Engelli	10	4.78
	Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği	7	3.35
	Üstün Yetenekli	3	1.44
	Ortopedik Engelli	22	10.53
	Diğer	10	4.78
	Birden Fazla	16	7.66
	Toplam	209	100

2.3. Veri Toplama Aracı:

Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen “Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek geliştirme çalışması 2014-2015 eğitim

öğretim güz yarıyılında Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri (PDR) ve Sınıf Öğretmenliği anabilim dallarında öğrenim gören 171 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini

belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. AFA’da faktörlerin yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen puanların içtutarlılık açısından güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı, her maddenin alt-üst %27 gruplarının madde ortalama puanları arasındaki ilişkisiz t testi, iki yarı test güvenilirliği Spearman-Brown korelasyon değeri ve Guttman Split-Half değeri ve her bir maddenin düzeltilmiş toplam madde korelasyonları hesaplanmıştır.

Faktör analizi yapılmadan önce Kaiser-Meyer-Olkin katsayısına (KMO) ve Bartlett küresellik testine bakılmıştır. Araştırmada, ölçeğin KMO değeri 0.824, Bartlett küresellik testi sonucu da (1999,012, df= 528, p= 0.000) olarak bulunmuştur. Buna göre elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olduğu (Büyüköztürk, 2014) sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda; “Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum

Ölçeği”nin faktör yüklerinin .549 ile .779 arasında değiştiği, üç faktörün varyansa yaptığı katkının %52.971 olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise; χ^2/sd :1.524, RMSEA:0.056, SRMR:0.069, NNFI:0.92, CFI:0.93, GFI:0.91, AGFI:0.87, IFI:0.93 ve RMR: 0.061 olarak tespit edilmiştir.

Ölçeğe ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin 15 madde olarak 3 faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Birinci faktör öğretmen adaylarının özel eğitim dersinde öğrendiği bilgileri uygulamaya inanmaları ve derse verdikleri önemden dolayı *inanma* olarak; ikinci faktör öğretmen adaylarının özel eğitim dersine karşı olumsuz, gereksiz ve huzursuzluk durumlarını içerdiğinden özel eğitim dersine yönelik *olumsuz tutum* olarak ve üçüncü faktör ise öğretmen adaylarının özel eğitim hakkında konuşmaktan veya dersi çalışmaktan zevk almaları ve merak etmelerinden dolayı önemseme olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin geneline ve faktörlerine (alt boyutlara) ait güvenilirlik katsayıları Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Faktörler ve ölçeğin bütününe ait alfa güvenilirlik katsayıları

	İnanma	Olumsuz tutum	Önemseme	Ölçeğin Bütünü
Madde sayısı	3	7	5	15
Cronbach α	.634	.783	.760	.823

Tablo 3’de görüldüğü üzere birinci faktöre (İnanma) ait $\alpha = .634$, ikinci faktör (Olumsuz Tutum) $\alpha = .783$, üçüncü faktör (Önemseme) $\alpha = .760$ ve ölçek geneline ait $\alpha = .823$ ’tür. Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği inanma, olumsuz tutum ve önemseme boyutlarında “oldukça güvenilir”, ölçeğin bütününe de ise “yüksek derecede güvenilir” güvenilirlik değerine sahip olduğu söylenilebilir (Kayış, 2014).

2.4. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Araştırmada veriler analiz edilirken önce çalışma grubuna giren bütün cevaplayıcıların özel eğitim dersine yönelik tutum puanları hesaplanmıştır. Ölçek puanlanırken olumlu ve olumsuz cümleler göz önünde alınarak cevap kategorileri olumludan olumsuz doğru 5, 4, 3, 2, 1 olarak puanlanmıştır. Bu nedenle, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 75, en düşük puan 15’dir.

Araştırmada öncelikle katılımcıların kişisel bilgileri ve ölçekte yer alan her bir maddeye verdikleri cevaplar SPSS programına girilmiştir. Araştırmanın probleminin çözümlenmesinde alt boyutlara ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmıştır.

Kullanılan istatistik tekniklerin seçilmesinde ise; 1)Şencan (2005:376)’da “*Test/ölçek maddelerinde çok değişkenli normallik özelliğinin sağlanması için, değişkenlerin çarpıklık değeri 2’den küçük, basıklık değeri ise 7’den küçük olması beklenmektedir*” (Akt. Papatya, Papatya ve Güzel, 2013: 98), 2) Kruskal Wallis testi; “*az sayıda denekten oluşan tek faktörlü gruplararası deneysel çalışmalarda grupların bir değişkene ait puanları arasında gözlenen farkın anlamlılığını test etmede kullanılır. Bu işlem, parametrik bir test olan tek yönlü ANOVA’nın normallik varsayımının karşılanmadığı durumlarda önerilir*”

(Büyüköztürk, 2014: 169) bilgilerine dayanarak araştırmanın 2a ve 2d alt problemlerinin çözümlenmesi ilişkisiz gruplarda t testi, 2b, 2c ve 2e alt problemlerinin çözümlenmesinde Kruskal Wallis Testi istatistiksel teknikleri ile gerçekleştirilmiştir. Özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeği maddeleri için aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; 1.00-1.80 aralığı “Kesinlikle Katılmıyorum”, 1.81-2.60 aralığı “Katılmıyorum”, 2.61-3.40 aralığı “Kararsızım”, 3.41-4.20 aralığı “Katılıyorum” ve 4.21-5.00 aralığı ise “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneği olacak şekilde değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın problemine ve alt problemlerine cevap aramak amacıyla toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın “öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilen birinci alt problemle ilgili verilerden elde edilen bulgular ve yorumları aşağıda verilmiştir. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puanların dağılımı Tablo 4’te yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Ölçeği’nin alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar “inanma” alt boyutu için $\bar{X} = 12.47$ ve “olumsuz tutum” alt boyutu için $\bar{X} = 13.50$ ve “önemseme” alt boyutu için $\bar{X} = 16.72$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları için belirlenen puan aralıkları dikkate alındığında, öğretmen adaylarının inanma alt boyutunda katılıyorum, olumsuz tutum alt boyutu için katılmıyorum ve önemseme alt boyutunda ise kararsızım düzeyinde puan verdikleri görülmektedir. Buna göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik inanmalarının nispeten yüksek, derse yönelik olumsuz tutumlarının nispeten düşük ve dersi önemsemelerinin ise orta düzeyde olduğu söylenebilir.

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt probleminde “öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre nasıl değiştiği araştırılmaktadır. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında bu değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığına ait bulgular aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

3.2.1. Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının ‘Özel Eğitim Dersi Tutum Ölçeği’nden boyut ve madde bazında aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler (N=209)

Boyut	Maddeler	Min-Mak	Ortalama	Düzyey	SS
İNANMA	ÖED1	1-5	4.22	“Kesinlikle katılıyorum”	.85
	ÖED2	1-5	4.32	“Kesinlikle katılıyorum”	.82
	ÖED3	1-5	3.94	“Katılıyorum”	.94
	TOPLAM	3-15	12.47	“Katılıyorum”	2.04
OLUMSUZ TUTUM	ÖED4*	1-5	1.91	“Katılmıyorum”	1.27
	ÖED5*	1-5	1.87	“Katılmıyorum”	1.11
	ÖED6*	1-5	1.85	“Katılmıyorum”	1.12
	ÖED7*	1-5	2.04	“Katılmıyorum”	1.23
	ÖED8*	1-5	2.07	“Katılmıyorum”	1.34
	ÖED9*	1-5	2.00	“Katılmıyorum”	1.21
	ÖED10*	1-5	1.74	“Kesinlikle katılmıyorum”	1.17
	TOPLAM	6-30	13.50	“Katılmıyorum”	6.72
ÖNEMSEME	ÖED11	1-5	3.69	“Katılıyorum”	1.06
	ÖED12	1-5	2.90	“Kararsızım”	1.16
	ÖED13	1-5	3.27	“Kararsızım”	1.13
	ÖED14	1-5	3.42	“Katılıyorum”	1.15
	ÖED15	1-5	3.44	“Katılıyorum”	1.17
	TOPLAM	5-25	16.72	“Kararsızım”	3.99

*Olumsuz Maddeler, ÖED: Özel Eğitim Dersi

Tablo 5. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında cinsiyetlerine göre t- testi sonuçları (N=209)

Faktörler	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	SD	t	p
İnanma	Bayan	107	12.89	1.61	207	3.069	.02*
	Erkek	102	12.04	2.33			
Olumsuz Tutum	Bayan	107	12.98	6.32	207	1.139	.256
	Erkek	102	14.04	7.11			
Önemseme	Bayan	107	17.03	3.88	207	1.135	.258
	Erkek	102	16.40	4.09			
Toplam	Bayan	107	42.90	7.43	207	.399	.691
	Erkek	102	42.48	7.69			

p* < .05

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının cinsiyetleri dikkate alındığı zaman özel eğitim dersine yönelik tutum puanlarına ait ortalamalar kullanılarak uygulanan bağımsız örneklem için t testi sonucuna göre .05 düzeyinde sadece “inanma” alt boyutunda bayan öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür (p < .05). Bunun yanında 2. faktör olan “Olumsuz tutum” alt boyutu ile 3. faktör olan “önemseme” alt boyutu ve “ölçeğin geneli”nde istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir (p > .05). Bunun sonucu olarak öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik genel tutumlarının benzer olduğu söylenebilir.

3.2.2. Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6’daki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *inanma* alt boyutu puanlarında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [(X²=3.372; sd=3; p>.05)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, 18-20 yaş aralığında olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve 24-26 yaş aralığında olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Aynı tabloda, öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutu puanlarının yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [(X²=7.625; sd=3; p>.05)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, 27 ve üstü yaş aralığında olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve 21-23 yaş aralığında olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *önemseme* alt boyutu puanlarında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [(X²=.867; sd=3; p>.05)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, 27 ve üstü yaş aralığında olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve 24-26 yaş aralığında olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

3.2.3. Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarına sahip olma düzeyleri arasında yaşlarına göre Kruskal Wallis testi sonuçları (N=209)

Boyutlar	Yaşları	N	Ortalama Sırası	Chi Square	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (p)
İnanma	1)18-20	24	114.63	3.372	3	.338
	2)21-23	148	107.19			
	3)24-26	33	88.52			
	4)27 ve üstü	4	102.38			
	Toplam	209				
Olumsuz Tutum	1)18-20	24	111.10	7.625	3	.054
	2)21-23	148	98.43			
	3)24-26	33	124.95			
	4)27 ve üstü	4	147.0			
	Toplam	209				
Önemseme	1)18-20	24	114.44	.867	3	.833
	2)21-23	148	103.58			
	3)24-26	33	103.05			
	4)27 ve üstü	4	117.13			
	Toplam	209				

*p<.05

Tablo 7. Öğretmen Adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarına sahip olma düzeyleri arasında bölümlerine göre Kruskal Wallis testi sonuçları (N=209)

Boyutlar	Bölümler	N	Ortalama Sırası	Chi Square	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (p)
İnanma	1	80	102.05	1.444	3	.695
	2	55	100.43			
	3	29	112.60			
	4	45	110.93			
	5	209				
Olumsuz Tutum	1	80	94.79	5.911	3	.116
	2	55	115.08			
	3	29	120.17			
	4	45	101.06			
	5	209				
Önemseme	1	80	92.09	5.957	3	.114
	2	55	112.97			
	3	29	111.97			
	4	45	113.71			
	5	209				

*p<.05; 1: Sınıf öğretmenliği, 2: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 3: Türkçe Öğretmenliği, 4: Eğitim Bilimleri (PDR), 5: TOPLAM

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *inanma* alt boyutu puanlarında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=1.444$; $sd=3$; $p>05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, bölümü Türkçe öğretmenliği olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve bölümü Sosyal Bilgiler öğretmenliği olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Aynı tabloda, öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutu puanlarında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır. [($X^2=5.911$; $sd=3$; $p>05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, bölümü

Türkçe öğretmenliği olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve bölümü Sınıf öğretmenliği olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *önemseme* alt boyutu puanlarında bölümlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=5.957$; $sd=3$; $p>05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, bölümü Eğitim Bilimleri (PDR) olan öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve bölümü Sınıf öğretmenliği olan öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir

farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan t testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumuna göre t- testi sonuçları (N=209)

Boyutlar	Özel Gereksinimli Birey Olma Durumu	N	Ortalama	SS	SD	t	p
İnanma	Var	107	12.34	2.18	207	.997	.320
	Yok	102	12.62	1.88			
Olumsuz Tutum	Var	107	14.22	6.98	207	1.587	.114
	Yok	102	12.75	6.38			
Önemseme	Var	107	16.88	4.11	207	.578	.564
	Yok	102	16.56	3.88			
Toplam	Var	107	43.43	7.44	207	1.449	.149
	Yok	102	41.92	7.61			

*p<.05

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmen adaylarının yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumu dikkate alındığında özel eğitim dersine yönelik tutum puanlarına ait ortalamalar kullanılarak uygulanan bağımsız örneklem için t testi sonucuna göre .05 düzeyinde 1.faktör olan “inanma” alt boyutunda, 2. faktör olan “Olumsuz tutum” alt boyutu ile 3. faktör olan “önemseme” alt boyutu ve “ölçeğin geneli”nde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik genel tutumlarının yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumuna göre benzer olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.4. Araştırmada, “Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde ifade edilen alt probleme cevap bulmak amacıyla yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlara sahip olma düzeyleri arasında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre Kruskal Wallis testi sonuçları (N=209)

Boyutlar	ÖGB türü	N	Ortalama Sırası	Chi Square	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (p)
İnanma	0	100	106.60	5.974	8	.650
	1	33	118.94			
	2	8	94.25			
	3	10	71.70			
	4	7	113.00			
	5	3	95.17			
	6	22	96.32			
	7	10	103.15			
	8	16	103.91			
	9	209				
Olumsuz Tutum	0	100	99.07	12.933	8	.114
	1	33	102.68			
	2	8	105.56			
	3	10	139.55			
	4	7	148.14			
	5	3	125.67			
	6	22	122.89			
	7	10	100.00			
	8	16	80.78			
	9	209				
Önemseme	0	100	101.21	5.528	8	.700
	1	33	113.98			
	2	8	119.63			
	3	10	82.95			
	4	7	84.71			
	5	3	141.67			
	6	22	110.00			
	7	10	99.55			
	8	16	115.16			
	9	209				

p<.05p*<.05, ÖGB: Özel Gereksinimli Bireyler, 0) Yok, 1)Zihinsel Engelli,

2)Görme Engelli, 3)İşitme Engelli, 4)Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği, 5)Üstün Yetenekli, 6) Ortopedik Engelli, 7)Diğer, 8) Birden fazla ÖGB olanlar, 9) Toplam

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *inanma* alt boyutu puanlarında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=5.974$; $sd=8$; $p>05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, yakın çevresinde zihinsel engelli olan bireye sahip öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve yakın çevresinde işitme engelli olan bireye sahip öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının *olumsuz tutum* alt boyutu puanlarının yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=12.933$; $sd=8$; $p>.05$)]. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, bu gruplardan yakın çevresinde Hiperaktivite ve Dikkat Eksikliği olan bireye sahip öğretmen adaylarının en yüksek puanı, yakın çevresinde birden fazla özel gereksinimi olan bireye sahip öğretmen adaylarının ise en düşük puanı aldıkları görülmektedir.

Aynı tablodaki veriler incelendiğinde, öğretmen adaylarının önemseme alt boyutu puanlarında yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır [($X^2=5.528$; $sd=8$; $p>05$)]. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, yakın çevresinde üstün yetenekli olan bireye sahip öğretmen adaylarının en yüksek puanı ve yakın çevresinde işitme engelli olan bireye sahip öğretmen adaylarının ise en düşük puanları aldıkları görülmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen “özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeği” kullanılarak, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutum düzeyleri ile tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi amaç edinilmiştir.

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenleri dikkate alındığında, özel eğitim dersine yönelik tutumları arasında; sadece “inanma” alt boyutunda bayan öğretmen adayları lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür. Bunun yanında “olumsuz tutum” alt boyutu ile “önemseme” alt boyutları ve “ölçeğin geneli”nde istatistiksel açıdan anlamlı

bir farkın olmadığı görülmüş olup öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik genel tutumlarının cinsiyetlerine göre benzer olduğu söylenebilir. Bu sonuçla ilgili olarak; Sarı ve Bozgeyikli (2003)'nin öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarını incelediği çalışmada bayan ve erkek öğretmen adaylarının tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu çalışmaya ek olarak kaynaştırmaya/kaynaştırma eğitimine yönelik tutumların incelendiği Fırat (2014); Bek, Gülveren ve Başer (2009) ve Gülyüz (2014) yapmış oldukları çalışmalarda cinsiyete yönelik istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak Kuzu (2011)'nin öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını incelediği çalışmada, kaynaştırma eğitimine yönelik tutum puanlarında kız öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken, Güven ve Çevik (2011) yapmış oldukları müzik öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik çalışmasında ise erkek öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğu sonucu bulunmuştur.

Öğretmen adaylarının yaşlarına göre yapılan analizde ise ölçeğin bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla yaşlarına göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Çalışmanın bu sonucu Fırat (2014)'ın öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelediği çalışmasının sonucu ile paralellik göstermektedir.

Öğretmen adaylarının bölümlerine göre yapılan analizde ise ölçeğin bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla bölümlerine göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın sonucu Sarı ve Bozgeyikli (2003)'nin öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarını incelediği çalışmada bölümler arasında anlamlı bir farklılık olduğundan bu çalışmanın sonucu ile paralellik göstermemektedir. Ancak Kuzu (2011)'nin öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını incelediği çalışmada, kaynaştırma eğitimine yönelik tutum puanlarında öğrenim görülen alan değişkenine

göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Öğretmen adaylarının yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumu dikkate alındığında hem ölçeğin genelinde hem de bütün alt boyutlarında istatistiksel anlamda bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla yakın çevresinde özel gereksinimli birey olma durumuna göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu sonucu ile ilgili olarak, Sarı ve Bozgeyikli (2003)'nin öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada, ailelerinde engelli birey olanlar ve ailelerinde engelli birey olmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın bu sonucu Sarı ve Bozgeyikli (2003) çalışmasının sonucu ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmaya ek olarak kaynaştırmaya yönelik tutumların incelendiği Fırat (2014) ve Kayhan, Şengül ve Pişkav Akmeşe (2012) çalışmalarında ailelerinde/çevresinde engelli birey olup olmama durumuna göre karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, Kuzu (2011)'nin yapmış olduğu "Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitime Yönelik Tutumları ve Öz Duyarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması" çalışmasında da engelli bir yakınının olup olmaması değişkenine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Öğretmen adaylarının yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre yapılan analizde ise ölçeğin bütün alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla yakın çevresinde bulunan özel gereksinimli birey türüne göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının benzer olduğu söylenebilir. Çalışmanın bu sonucu Kuzu (2011)'nin öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını incelediği çalışmanın sonucu ile paralellik göstermektedir. Bu çalışmada engel türü değişkenine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Çalışmada verilebilecek bir takım öneriler ise; öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olmasının, özel eğitim konusunda bilgi ve becerilerinin yeterli düzeyde olmasına bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle öğretmen adaylarının Eğitim fakültelerinde lisans düzeyinde verilen özel eğitim derslerini almaları onlara hem özel eğitim hem de özel gereksinimli bireyler konusunda teorik düzeyde katkı sağlayabilir. Ayrıca özel eğitim dersinin teorisinin yanında uygulamasının yapılması öğretmen adaylarının tutumlarını olumlu yönde etkileyebilir. Bunların yanında üniversitelerde lisans düzeyinde özel eğitim dersi almamış öğretmen adaylarının öğretmen olduktan sonra özel eğitim ve özel gereksinimli bireyler konularında bilgi ve beceri eksiklerinin tamamlanması, hizmet içi eğitim faaliyetleri gibi eğitim etkinlikleri ile gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ardıç, A. (2012). “**Tutumla İlişkin Temel Kavramlar ve Kuramlar**”, **Engellilere Yönelik Tutumlar**, (Ed: İ. H. Diken), Vize Yayıncılık, Ankara.
- Ataman, A. (2013). “**Özel Eğitimin Anlamı ve Amaçları**”, **Özel Eğitim**, (Ed: A. Cavkaytar), Vize Yayıncılık, Ankara.
- Avramidis, E., Bayliss, P. ve Burden, R. (2000). “Student Teachers’ Attitudes Towards The Inclusion Of Children With Special Educational Needs In The Ordinary School”, **Teaching And Teacher Education**, 16, 277-293.
- Babaoğlu, E. ve Yılmaz, Ş. (2010). “Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimindeki Yeterlikleri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 18/2, 345-354.
- Batu, E. S. (1998). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G. ve Uzuner, Y. (2004). “Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, 5/2, 33-50.
- Baykoç Dönmez, N. (2010). “**Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim**”, **Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim**, (Ed: N. Baykoç), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Bek, H., Gülveren, H. ve Başer, A. (2009). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2/2, 160-168.
- Büyükoztürk, Ş. (2014). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, 20. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Casarez, L. Stevens, T., Oginga Siwatu, K. ve Cain, D. W. (2013). Preservice teachers’ attitudes toward students with disabilities: a study of candidates enrolled in teacher preparation programs. <http://2013csotteconference.weebly.com/uploads/1/2/3/8/12386384/1e-casarez-csotte.pdf> , (27.04.2015).
- Çetin, Ş. (2006). “Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması)”, **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, 28-37.
- Çolak, M. ve Çetin, C. (2014). “Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 29/1, 191-211.
- Dalğar, G. (2011). Okulöncesi Öğretmenlerinin ve Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Daşbaşı, S., Kesen, N. F. ve Eryılmaz, C. (2013). “Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Engellilere Yönelik Tutumları”, **Sağlık ve Toplum**, 23/1, 39-46.
- Demirhan, G. ve Altay, F. (2001). “Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spora İlişkin Tutum Ölçeği II”, **Spor Bilimleri Dergisi, Hacettepe J. of Sport Sciences**, 12/2, 9-20.
- Dien Westervelt, V. ve Turnbull, A. P. (2015). Children’s attitudes toward physically handicapped peers and intervention approaches for attitude change, <http://ptjournal.apta.org/> , (26.04.2015).
- Diken, H. İ. ve Sucuoğlu, B. (1999). “Sınıfında Zihin Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması”, **Özel Eğitim Dergisi**, 2/3, 25-39.
- Dolapçı, S. (2013). Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlilik Algıları ve Kaynaştırma Eğitimine Bakış Açıları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Fırat, T. (2014). “Farklı eğitim kademelerinde görev yapacak öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, ISSN: 1308–9196, 18, 597-628.

- Gökdere, M. (2012). “Sınıf Öğretmenleri ile Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutum, Endişe ve Etkileşim Düzeylerinin Karşılaştırmalı İncelemesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 12/4, 2789-2806.
- Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). “Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği”. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, 58/2, 65-77.
- Güleryüz, B. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Güllü, M. ve Güçlü, M. (2009). “Ortaöğretim Öğrencileri İçin Beden Eğitimi Dersi Tutum Ölçeği Geliştirilmesi”, **Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi**, 3/2, 138-151.
- Gürsel, F. (2006). “Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 31, 67-73.
- Güven, E. ve Çevik, D. B. (2011). “Müzik Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma (Balıkesir Üniversitesi Örneği)”, **2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications**. ISBN: 978-605-5782-62-7, 98-104. www.iconte.org, (19.04.2015).
- İnceoğlu, M. (2010). “Tutum, Algı, İletişim”, 5. Baskı, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul. http://yeni.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/METIN%20INCEOGLU_Tutum-algı-iletisim.pdf.
- İzci, E. (2005). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının ‘Özel Eğitim’ Konusundaki Yeterlikleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 4/14, 106-114.
- Kayhan, N., Şengül, A. ve Pişkav Akmeşe, P. (2012). “İlköğretim Birinci ve İkinci Kademe Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, 1/3, 268-278, ISSN: 2146-9199.
- Kayış, A. (2014). “Güvenilirlik Analizi”, **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, (Ed: Ş. Kalaycı), 6. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Konza, D. (2008). “Inclusion Of Students With Disabilities in New Times: Responding to the Challenge”, **University Of Wollongong Research Online**, 38-64.
- Kuzu, S. (2011). Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumları ve Öz Duyarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Melekoğlu, M. A. (2013). “Özel Gereksinimli Öğrencilerle Yürütülen Etkileşim Projesinin Genel Eğitim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Olumlu Tutum ve Farkındalık Geliştirmeleri Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice**, 13/2, 1053-1077.
- Metin, N., Güleç, H. ve Şahin, Ç. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Almış Oldukları Hizmet İçi Eğitim Sonrasında Yeterliliklerinin Belirlenmesi. <http://www.eab.org.tr/eab/2009/pdf/279.pdf>, (11.05.2015).
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006), T.C. Resmi Gazete, 26184, 31 Mayıs 2006.
- Orel, A., Zerey, Z. ve Töret, G. (2004). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, 5/1, 23-33.
- Özdemir, H. (2010). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi.
- Öztürk, H., Balhoğlu, G. ve Şen, G. (2014). “Öğretmen Adaylarının Özel Eğitimde Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1/1.
- Özyürek, M. (2013). **Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi**, 4. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Papatya, N., Papatya, G. ve Güzel, Ö. (2013). “Deneyimsel Değer Yaklaşımında Kritik Değer Sürücüleri: Muğla Bölgesinde Faaliyet Gösteren Dört ve Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 9/19, 87-106.

- Rodríguez, I. R., Saldaña, D. ve Moreno, F. J. (2012). "Support, Inclusion, and Special Education Teachers' Attitudes toward the Education of Students with Autism Spectrum Disorders", Hindawi Publishing Corporation Autism Research and Treatment, 1-8, DOI:10.1155/2012/259468.
- Sarı H. ve Bozgeyikli, H. (2003). "Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 183-204.
- Sazak-Pınar, E. ve Güner-Yıldız, N. (2013). "Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Olan ve Olmayan Öğrencilerin Akademik ve Sosyal Davranışları İçin Kullandıkları Onaylama ve Onaylamama Davranışlarının İncelenmesi", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory & Practice**, 13/1, 541-556.
- Sönmez, V. (2014). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, 7. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Şahbaz, Ü. ve Kalay, G. (2010). "Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 19, 116-135.
- Şahin, F. ve Güldenoğlu, B. (2013). "Engelliler Konusunda Verilen Eğitim Programının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi", **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2/1, 214-239.
- T.C. Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA). (1997). Özürlülük Eğitimi: Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Temel Araştırması. http://egitim.beun.edu.tr/cv/eunlu/wp-content/uploads/sites/60/2013/11/toplum_ozurlulugu_nasil_anliyor.pdf, (23.11.2015).
- Tavşancıl, E. (2014). **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**, 5. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Temel, Z. F. (2000). "Okul Öncesi Eğitimcilerinin Engellilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, 148-155.
- Türkoğlu, Y. K. (2007). İlköğretim Okulu Öğretmenleriyle Gerçekleştirilen Bilgilendirme Çalışmalarının Öncesi ve Sonrasında Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi.
- Ünal, F. (2010). Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı Sınıflardaki, Öğretmen, Normal Gelişim Gösteren Öğrenci ve Engelli Öğrenci Velilerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Yıldırım Sarı, H., Bektaş, M. ve Altıparmak, S. (2010). "Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi". **Yeni Tıp Dergisi**, 27, 80-83
- Yuker, H. E., Block, J. R. ve Young, J. H. (1970). The Measurement of Attitudes toward Disabled Persons, Rehabilitation Series 3. Insurance Company of North America Ina Mend Institute at Human Resources Center Albertson, New York 11507, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED044853.pdf>, (19.05.2015).
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (2006). Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. <http://www.yok.gov.tr/>, (16.09.2014).